

«Què se sab lo gat de fer culleses? Què mos sabiem natros, gafarronets --- d'arrabassar en (= amb) l'aixada ampla, d'aixubrir, d'aspollar, i tots los demés tràfecs que realitza --- lo pagès més tonto» (*Espurnes* v, 45-46);¹¹ *D.Ag.* dona aquest mot al Baix Prior. amb la definició de 'deixar un clot al peu dels ceps perquè s'hi quedi l'aigua' (s. v. *axubrir*); Porcioles (*Ager*, 1899, p. 34) duu *aixobrir bohigons* (= boigons 'formiguers') amb aquesta descripció: «escampar ab l'aixada tot lo de la vora dels bohigons, deixant no més que'l cremat del mig»; *AlcM* localitza aquesta ac. a més a Morella i Pont de S. i dona a Lucena *eixobrir el fonament d'una paret* 'separar-ne la runa que fa nosa'; cf. arag. ant. *exabrir* 'roturar, romper': «el laurador --- que se loguàra a cauar o a *exabrir* ho arrancar árboles o amorgonar ---» (en el fur aragonés de 1350, Tilander, *RFE* xxii, 14)]. *Eixoberta* «jirpeo o mulla» (*Es-crig*), que inclou a més *eixobridor* «jirpeador o mullidor», que fou evidentment una eina de tall per a eixobrir; un ex. en un doc. d'Urgell de 1754: «relles, margalls, destraletes, picotxes, *ayxobridors*» (*D.Ag.*). *Eixobridura* [*eixorb-*, Lab. 1839].

CULTISMES: *Aperció* 'acció d'obrir', ant. (un ex. en Cauliach, 1492). *Aperit*, -*ta* ['manifest, no dissimulat', en *Usatges* (*NCL.*, p. 114.20); 1344, *Ordinacions* de Pere III, 146; 'eixerit, comprensiu, franc' en *Lleg. Rim. Sev.*: «un escuder --- / Albà avia nom, per cert, / era molt savi e *apert*» (v. 723); «Nostra gent és molt guerrera e ben avisada, *aperta* e molt animosa» (citada per *D.Ag.* d'un text del S. xvii?); en les citades *Lleg. Rim. Sev.* apareix *tot (en) apert* 'obertament, manifestament': «--- Jo creu, per cert, / que Jhesuchrist, *tot en apert*, / faya los morts resucitar» (v. 788), «Aprés assò, trobem per cert / que'l rey Herodes, *tot apert*, / faya cerquar --- l'enfant Jhesús ---» (vers 1109)]; notem que *apert* està ben documentat en occità antic en sentits semblants (veg. *PSW*, s. v.). *Aper-tament* 'clarament' [Lluil, escrit *apertamens* en *Lleg. Rim. Sev.*: «--- digueren tuyt *apertamens* ---» (v. 126); 1498]. *Aperitiu*, -*va* 'que obre l'apetit' [1617, Agustí, *Secrets d'Agr.*]; m. com a 'medicament que lleva les obstruccions' en Lacav. 1696. *Apertura* [1492, Cauliach; 'primer acte d'un curs públic' (*AlcM*)], pres del ll. *apertura* id.

CPT.: *Obreampolles*. *Obreboca* 'esquerda' (registrat a Benavarri, *BDC* vii, 73). *Obricoll* 'pes col·locat a la part alta d'un pal i que contribueix a donar al vaixell un balanç més fort' (Mall., *Eiv.*, *AlcM*). *Obrellaunes*.

Abriülls, nom donat a diverses espècies de cards, i algunes altres plantes espinoses [apareix escrit *abreüll* en el *Receptari de Micser Johan* (S. xv): «e de aquestos engüents sien untats los fichs e après pren oronal (lapsus per *oroval*) e *abreüll* e peu-crist e pica-ho et met-ho III vegades» (*BABL* vii, 420); la variant *abrull* en Dr. A. Laguna, *Dioscòrides* (1555),¹² i fou usada en data recent per AGuimerà (*AlcM*); *abriülls* en Lab. 1839;¹³ *bregulls* fou registrat per JCoromines a Culla (Maestr.), 1961. La variant *abriülls* figura en fonts valencianes: en CRos (1764), després en Cavanilles (II, p. 426), en Sanelo (p. 172), i en el *Dicc. val.* de MGa-

dea que ens dona a més aquest aforisme popular: «*abriülls* porten a vendre», amb l'explicació que és un avís «al que es poco listo, para que se espabile»; *AlcM* localitza aquesta variant, a més de València, a Trepç];¹⁴ juntament amb el cast. *abrojo*, port. *abrolho*, moss. *abreualyo*, vé del llatí *APERI OCVLOS* 'obri els ulls', originàriament advertència al que segava en un terreny cobert d'abriülls per tal que se'n guardés,¹⁵ i després nom de la planta (*DECH* I, 22a). Com fa constar JCoromines la manca de l'article davant d'*ull* i la *a-* de la forma catalana en lloc de *o-* indiquen que *aperi oculos* degué quedar estereotipat com a nom de la planta en qüestió ja a l'època llatina o romànica primitiva.

En català *abriüll* designa, segons les regions, els cards, esp. *Centaurea calcitrapa* (conegut millor amb els noms de *card estrellat* o *floravia*), *Xanthium spinosum* (dit també *floravia*), *Tribulus terrestris* (que es diu també *afrontacavadors*, *queixals de vella* etc.), i *Ononis spinosa*, que té a més noms populars com *gaó*, *adragó*, *adragull* i *adragull*¹⁶ (sobre aquests darrers noms, veg. infra). Convé afegir que a Ènguera (a la zona xurra de València) vam registrar *abriojos* com a nom de *Cent. calcitrapa* i de *Cirsium acarna*, que és una altra classe de card (i efectivament es diu també *cardo blanco* al mateix poble); a Anna es diu *abreojos* el *Xanthium spinosum*. Notem a més que en castellà existeix *abrepuño* com a sinònim d'*abrojo*.¹⁷ Són derivats d'*abriüll*: *abriüllar* 'lloc plantat d'abriülls' i *breüller* 'arç blanc' o altres menes d'arç (infra).

Les esmentades formes *ardagull* i *adragull* són evidentment deformacions d'*abriüll*. *D.Ag.* dona *adragull* d'Urgell amb la definició de «herba dolenta que es fa en els sembrats»; JCoromines va registrar *adragull* 'herba punxent' o 'mala herba dels conreus' a Cardós i Vall Ferrera (Alt Pallars, 1933, 1934), i és possible que tant en el cas del *D.Ag.* com en els exs. recollits per JCoromines la referència fos a una mena de card; de fet, JCoromines va registrar el mateix mot a Tor, un altre poble a la mateixa zona, com a 'argelaga' (1932); el va anotar, a més, com a nom de lloc a Estaís (1963), que és també un poble d'Alt Pallars: *Prat dels Ardagulls*. Aquest topònim surt en uns documents d'entre 1784 i 1803 escrit com a *Ardagulls* i un cop com a *Los Ardiülls*, que ja testimonia el seu parentiu amb *abriülls*.¹⁸ Cf. aranès *adruj* 'abriüll'. Les formes amb *ard-* o *ad-* (*adra(g)ull*, *arda(g)ull*, *ardiülls* de 1803) no poden ser degudes a un canvi fonètic en *abriüll*, i ens cal suposar un encreuament amb un mot de semblant sentit. Notem amb aquest motiu que en bearnès existeix *ardet* en el sentit de «chardon commun» (Palay), i és ben possible que aquest mot o una forma variant hagués existit a la banda aranesa o catalana dels Pirineus també. Ara bé, el bearn. *ardet* fou possiblement relacionat amb l'arag. *artos* 'cambronera, arç de tanques', mot per la seva banda probablement emparentat amb el cat. *arç*, moss. *arça* 'esbarzer', 'argelaga' i també amb el basc *arte* 'alzina' (veg. en aquest diccionari I, 363b47ss.).

⁶⁰ Si en realitat eren relacionats el bearn. *ardet* 'card'